

F. R. 65.

X 2920770

Z e
190

ORATIO
PANEGYRICA,

quam
in
memoriam

OPTIMI quondam THEOLOGI,

VIRI

SUMME-REVERENDI, MAGNIFICI ATQUE
EXCELLENTISSIMI

DN. JOHANNIS
CHRISTFRIDI
SAGITTARII,

SS. Theologiæ Doctoris celeberrimi,
per Ducatum Altenburgicum Superintendentis Generalis
Vigilantissimi,

Supremi Aulæ Concionatoris,

&

Sancti Synedrii Assessoris Spectatissimi,

de

ECCLESIA CHRISTI

&

LITERARUM STUDIIS EGREGIE MERITI,

X. Cal. Martii MDCXCIV.

in

primario illustris Palæopyrgici Acroaterio

habuit

M. JOH. ~~Me~~üller / Eccl. Altenb. Diac.

ALTENBURGI, Literis Richterianis.

VIRI

inclyti generis splendore,
illustrium dignitatum excellentia,
eminentissimo rerum gestarum decore,
egregia virtutum gloria,
multiplicis doctrinae laudibus
maxime conspicui,

**MÆCENATES, PATRONI,
COLLEGÆ, FAUTORES, AMICI,**

omni observantiæ cultu & officiorum promptitudine
prosequendi,

Tuque florentissimi Lycei nostri pubes,

adres egregias nata,
spes patriæ lectissima,

Quod in Scholastica campaream ca-
thedra, quam Supremi NUMINIS jussu cum
Ecclesiæ commutavi suggestibus, nemini mirum videbitur,
qui non detrectet perpendere, quam ingens ad conatum il-
lum me adigat necessitas. Quinquennii spatium est elap-
sum, quod de re Ecclesiastica pariter & literaria optime
meritus, Vir Summe-Reverendus, Magnus atque Ex-
cellentissimus, Dn. JOH. CHRISTFRIDUS SAGIT-

Obiit. XIX.
Febr. 1689.

TARIUS, SS. Theol. Doctor, per hunc Ducatum Superintendens Generalis,
Aulæ Ecclesiastes primarius, & Hagio-Synedrii Assessor celeberrimus, vitæ mu-
neribus laudabiliter finitis, ex hac mortalitate discederet. Beneficiorum igitur ab
illo in me profectorum non immemor, singulari flagrabam cupiditate sanctis illius
manibus, in publica eruditorum concione, gratæ mentis edendi testimonium.
Quo istis exposito, quos superstites deseruerat propinqua cognatione conjun-
ctos, eligebatur tempus ad ea præparanda, quæ proposito huic maxime necessaria
judicabam. Quod cum appropinquaret, istius persequendi fiducia penitus exci-
debam. Siquidem magna pertinacium morborum vehementia opinione cele-
rius & diutius me ita enervabat, ut singulis laboribus, illis etiam, quos demandatæ
Spartæ conditio exigebat, impar fierem. Et quanquam recuperandæ sanitatis
spes aliquoties apparebat; novarum tamen in me irruentium infirmitatum impe-
titerum iterumque suffocabatur. Quam ob causam non potuit non desiderium
meum multiplices tolerare remoras. Postquam vero, superatis DEI benignitate
morborum discriminibus, in gratiam cum valetudine redibam, cupido etiam vene-
rabilis Sagittarii laudes celebrandi in animo meo cœpit reviviscere. Cujus rei
studium suscepturus alias sentiebam difficultates, non mediocriter illud denuo
turbantes. Arcana enim sanctissimæ TRINITATIS consilia Lycei hujus floren-
tissimi moderamen præter omnem expectationem me jubebant relinquere, & Di-
aco-

aconi in Ecclesia nostra obire provinciam. Quæ NUMINIS voluntate cognita, nascebatur quidem opinio, quod sub ipsum a Scholastico munere discessum commodior dicendi materia non posset eligi, quam quæ venerandi Sagittarii recoleret memoriam. Sed cum Serenissimi Patriæ Patris, Augustissimi FRIDERICI, obitus celerrimus eodem ferme tempore omnium civium animos graviter affligeret, cum pietate nihil habuissem commercii, nisi in cunctorum ob tanti Principis iacturam, tristitia sancto illius nomini gratæ mentis monumentum statuisssem. Quod cum nullatenus possem intermittere, vana iterum reddebatur dicta animi mei sententia. In publico tamen virorum admirabilium confesso, quod promissi debito post breve spatium me vellem exolvere, firmiter asseverabam. Ab illo tempore quo diligentius de fidei datæ complemento cogitavi, eo majora expertus sum sufflatina, scilicet non negotiorum modo, quæ commissæ Spartæ administratio solet gignere, copiam, sed & ingentem istius rei magnitudinem, viribus meis longe superiorem. Hominum, magna æris alieni multitudine qui obstringuntur, fui simillimus. Hi, perpetuis creditorum compellationibus si defatigantur, omnia se velle solvere, luculenter spondent; Verum illucescente hora solutioni destinata, excutiunt oculos inaniis oppletos & araneis, atque nullibi inveniunt, quod poscentium desiderio respondeat. Parili modo inconsideratæ pollicitationis meæ temeritatem coargui, nullius curæ industria consequens, quod isti posset sufficere. Occurrebant illinc immortalis laude dignissima beati viri merita; hinc ingenii mei vires admodum exiguæ. Inter quas cogitationum ambiguitates solcite fluctuans, inceptæ rei studium penitus abjecissem, nisi nova fiducia labascentem animi cupiditatem sustentasset. Humanam illa effingens vocem ita me alloqui videbatur: Quousque præstare dubitas, verbis quod dudum ostendisti? Quare omittis, ad quod te exacuit pietas, extimulat grati animi religio? Quid est, quod Divi Sagittarii virtutes oratione non complecteris? Quis metus a tam nobili officio te abstrahit? Neque rei dicendæ sublimitas, neque imbecillitatis tuæ conscientia ab eo te revocet. In arduis quærenda est gloria. Non raro præclara tentantium tenuitatem mira successum beatæ felicitas. Virium defectui laudabilia efficiendi voluntas mederi solet. Enitere tantum, labora, contende, conatus non erit frustraneus. Quibus auditis, nova me incensit cupido non quiescendi prius, quam omnia facta & transacta fuerint. Iisdemque stimulis incitatus hanc cathedram conscendere audeo,

Optimi Theologi titulo beatum inclaruisse Præsulem,
 commemoraturus. Agite, Auditores venerandi, qua illum auscultastis olim facilitate, meum quoque de illo sermonem excipere ne dedignemini.

Quomodo Theologi nomen aliquis sibi possit acquirere, multi docuerunt. Nemo tamen nervosius atque melius, quam Theander Lutherus id expresit, *Meditationem, Tentationem, Orationem* illius consequendi esse media, testatus. Iisdem quoque gradibus Nostrum ad suprema Theologicæ celsitudinis fastigia pervenisse, dispalescet e sequentibus. Per infusionis repentinæ miraculum nemo doctrinarum notitia imbuitur. Pentecostes solemnities non amplius illucescunt, quæ rudium hominum animos cœlestium dogmatum lumine celeriter illustrent. Cura, labore, vigiliis opus est omnibus, qui eruditionis laude nobilitari cupiunt. Sine meditatione multiplex nemini doctæ mentis fama potest obtingere. Hujus rei probe conscius fuit Sagittarius. Inde summam in colendis literis industriam a prima pueritia ad extremæ senectutis terminum adhibuit. Patriæ claritas ingenuæ juventutis animos egregiarum rerum desiderio solet accendere. Sicut enim in Scythica nati barbarie a soli sui feritate non deflectunt; & in sylvestribus locis pleni ruris & infœctiarum homines plerumque procreantur; ita elegantiae studio non parum confert loci, in quo lucem primo aspiciamus, celebritas. Tam felici esse

d. XXVIII.
Sept.

esse licuit nostro Sagittario. Quid enim urbe illa est illustrius, quæ isti prima concessit incunabula? Uratislavia est cum celeberrimis Germaniæ oppidis de principatu non injuria contendens, excellentissimorum virorum aut genitrix aut hospita. Illic cum in hanc lucem anno hujus seculi decimo septimo venerit, quis non videt, quod simul virtutum igniculos atque semina conceperit. Hæc eo præstantiora fuerunt, quo nobilioribus prognatus est parentibus. Sola enim natalis terræ excellentia neminem reddit laudabilem. Dantur in urbibus florentissimis virtutum vitiorumque confinia. Multi quidem laudatissimarum rerum administrationibus invigilant; complures tamen & turpi indormiunt socordiae. Ex his qui nascuntur, cum lacte statim materno malitiæ cupidinem imbibunt, per omnia vitæ tempora frugibus tantum consumendis idonei. Illis autem qui debent originem, hæreditario quasi jure honestioris ingenii fiunt participes. Perinde ut e limpido fonte puri profluunt rivuli, bona ex radice boni progerminant rami, & arboris salubritatem fructuum refert præstantia. Fortes creantur fortibus. Noster de ortu felicissimo gratulari sibi potuit, Patrem nactus *Thomam Sagittarium*, Πολυίστορα celeberrimum, antea Jenensis Academiæ Professore Publicum, postea autem Elisabethani Gymnasii apud Uratislavienses Directorem, cujus gloriam nulla unquam obliterabit oblivio. Complures equidem a Majorum laudibus degenerant, famam ab illis acceptam moribus collutulantes turpissimis. Noster autem a talium peste fuit remotissimus, nihil prius habens & antiquius, quam ut in Dei honorem generisque sui decus adolesceret. Quo splendidiore ingenii dotes erat adeptus, eo feliciore progressu conamen illud procedebat. Illis enim qui carent, multis in rebus frustraneam adhibent operam; certe non nisi variis vigiliis atque sudoribus consequuntur, cujus alii nullo ferme negotio sibi comparant notitiam. In Nostrum profecto incredibilis naturæ benignitas plenis contulit manibus, quicquid laudabilium pignorum in thesauris suis possidet, non corporis tantum modulatissimi elegantiam, sed & ingenii pulcritudinem, quam *εὐφροσύνη* vocamus. Fuerunt, qui omnia, quæ vel legerint vel audiverint, retinendi facultate sunt gavisi, iudicii autem defectu laborantes. Alii contra non adeo fideli memoriæ custodia usi, tam accurata de omnibus rebus judicandi potentia fuere præditi, ut nihil neque dici neque cogitari potuerit, in cujus causas indolis sagacitate non penetraverint. Pauci admodum utraqve polluerunt potestate, non memoriæ tantum, sed iudicii etiam excellentia celebres. Quibus autem NUMINIS benignitate tam fortunatis esse licuit, nulla artium occurrit impervia, & ejusmodi contigit prædicatio, quod ad haurienda omnia, quorum quidem cognitio in homines cadere potest, habiles & accommodi nati fuerint. In talium numero Virorum sapientissimorum suffragia nostrum collocarunt Sagittarium; idque non immerito. Quid enim ingenio ipsius fuit elegantius, quid mente venustius, quid memoria fidelius, quid iudicio accuratius? E pueri statim ætate tam egregiarum dotium emicuerunt igniculi, crescentibus annis indies majora capientes incrementa. Inde omnibus fuit acceptissimus, quibuscunque potuit innotescere. In his omnino commemorandus est Augustissimus *Augustus*, Dux Brunsvicensis atque Luneburgensis, Princeps non mirificæ modo senectutis, sed & incredibilis sapientiæ gloria in universa Christianorum orbe celeberrimus. Ille aliquando Nostrum in viridi adolescentia præter opinionem Brunsvici conspiciens, secum in conclave suum duxit, de variis rebus, Latino utens sermone, cujus fuit peritissimus, rogavit, admiratusque honestæ indolis singularitatem, erecti animi hilaritatem, vividi vultus ingenuitatem, concinni sermonis suavitatem, elegantioris modestiæ gravitatem, pecuniario quodam munere exhibito, manuque sua leniter admota istius capiti, dixit: *Tu clarus evades, magnis inserviturus Principibus.* O laudabile prudentissimi Principis de Sagittario nostro augurium! Cujus mentionem faciens Rodolphi Agri-

Agricolæ reminiscor, quem Hermolaus Barbarus, immortale Venerorum decus, tali condecoravit epitaphio:

Invida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum

Agricolam, Frisii spemque decusque soli.

Scilicet, hoc vivo, meruit Germania, laudis

Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Iste in Hegii Scholam Davendriæ veniens cum aliquot adolescentum scripta considerasset, ceterisque *Erasmii Roterodami*, tum temporis in eodem viventis codiscipulatu, antetulisset, cum videre voluit; Quem advolantem fixis intuitus oculis, manuque illius capiti superimposita, hanc adjecit vocem; *Tu magnus eris.* Neque vana fuit ejusmodi divinatio, ceu nemini non constat. Sicut autem non exigua laus inde in Erasmo est profecta; Ita & proposita laudatissimi Principis sententia non parvam Nostro existimationem attulit. Sed cui bono sunt eximia mentis pignora, si defint, qui vigili ea studio expoliant? Nam ætatis etiam bonæ teneritudo facile ad vitium trahitur, nisi provida magisteria lascivos ejus motus coerceant; perinde ut arbutusculæ maligne crescunt, nisi coloni diligentia silvescentium ramorum corrigat luxuriam. Multi, quos natura ad res maximas dotibus instruxit omnibus, vitiorum contagio, aut etiam desidia ad vulgarem degenerant indolem, & ad deteriora deflectunt. O terque quaterque felices, qui viris pietate, moribus variaque doctrina claris instituendi committuntur. Id quoque laudis Nostro debemus asserere. Patris quidem cura nondum quatuor annorum puerulus privatus est. Quam si, exemplo aliorum, sub illius disciplina & in Scholis & Academicis omnia doctrinarum genera imbibentium, usurpare valuisset, cum felicissimis de palma potuisset contendere. Omnes enim admirandæ suæ eruditionis thesauros doctissimus Genitor tam exoptato aperuisset filio. Sed cum in tenerimæ pueritiæ annis in orphanorum miseriam inciderit, matris etiam (quæ, defuncto Coniuge, Bresla Jenam cum suis se receperat) amplexu paulo post spoliatus; NUMINIS tamen providentia conciliavit quam plurimos, quorum ductu fidelissimo in sectandis literis feliciter usus pervenit, quo non multis licet adspirare. Postquam enim in Tutoris sui, Christophori Schaperi, qui Serenissimo Saxoniae Duci Vinariensi a Feudorum fuit secretis, familia per aliquot annorum spatium egerat, iis interea temporis imbutus artibus, quibus pueritia illius inpertiri debuit; cum Patruo, *Casspare Sagittario*, Clarissimo Viro, a Numburgensis Scholæ Conrectoratu ad Brunopolitanæ Martinensis moderamen vocato, Brunsvigam anno ætatis undecimo

MDCXXVIII

B impe-

impetuque temerario cruda in illas protrudunt studia. Ejusmodi intemperie nostrum haud agitarunt Sagittarium. Suis enim Doctoribus constanter adhærescens quo plura didicerat, eo majore flagravat cupidine diutius eorum incumbendi dogmatibus. Inde omnibus tam habitus est carus, quam qui carissimus, Patruī præprimis in eum amor paterna indulgentia fuit mollior. Cæterorumque Collegarum affectus tanta eum complexus est benevolentia, ut in filium esse singularior non potuerit. Audire profecto istos mihi videor ea suos discipulos ratione alloquentes: Osi omnes vestrum Sagittarii essent simillimi. Id si fieret, quantæ voluptatis nobis esset in vestro versari ordine? Vestrarum mentium institutio melle dulciores nobis pareret delicias. Agite Sagittarii exemplum semper vobis ponatis ob oculos. Si vos lateat modestiæ colendæ ratio; ejus rei speculum Sagittarius vobis esse poterit. Si utiliter in literarum studiis velitis procedere; Imitemini Sagittarium. Si Parentum, si Præceptorum, si Hospitum, si Patronorum vobis conciliare gestiatis benevolentiam; vestigia legatis Sagittarii. Si eruditionis veræ metam cupiatis contingere; præeuntem sequamini Sagittarium. Quod eo ferme modo Magistri suos ad egregiæ laudis studia cohortati fuerint, verisimile judicamus. A Scholasticis meditationibus ad Academicas progredior. Non pauci, quamdiu in Scholis trivialibus & Gymnasiis commorantur, Parentum atque Magistrorum desiderio egregie satisfaciunt, modestiæ, temperantiæ, sedulitatis, aliarumque virtutum laude omnibus commendatissimi; In Academicæ autem civitatis recepti ordinem, quasi pestilenti quodam sidere afflati fuerint, omnes pristinae continentiæ limites transgrediuntur. Ab ejusmodi μεταμορφώσεως morbo Noster fuit alienissimus. Quam enim semel bonitatis viam a prima pueritia calcare cœperat, eam & in inclyta Salana, cui unde viginti natus annos se tradidit, tam magna tenuit constantia, ut neque voluptatum deliciis, neque rigidioris fortunæ vehementia ab ea potuerit abstrahi, nihil foedius esse judicans, quam impuris manibus, ceu inultorum est perversitas, in Sanctæ Theologiæ versari studiis, quibus animi nervos atque contentiones dudum consecraverat. Quod si quis unquam ea sapienter est auspicatus, certe noster est Sagittarius, eum istis nihil habens commercii, qui minus circumspicte in illius sanctuaria volunt irruere. Egregiis progressibus in Ecclesiæ salutem isti operam navare complures potuissent, si meliora suadentium voluntati potius, quam aut suis aut aliorum ineptiis locum voluissent relinquere. Certe sunt, qui Theologorum nomen se consequi posse opinantur, modo ad populum publicis in conventibus conciones habendi rationem teneant. E quorum numero homines in Academiis si perveniant, nihil agunt aliud, quam quod ad scopum istum pro suis quidem opinionibus via ducat brevissima, facillima. Longe melior mens nostro fuit Sagittario, non ignaro, summam esse S. Theologiæ amplitudinem, non adeo angustiis limitibus includendam. Profecto scientiarum est regina, quæ cæterarum artium ministeria habet necessaria. Domina est, cui Musæ cum cæteris disciplinis ancillarum & pedisequarum instar inserviunt. Verbum DEI ager est, in quo latent innumera doctrinarum semina; agricola ergo requiritur, qui excitet ea inque aliorum usum assidua colligat diligentia. Est coelum quamplurimis enitescens sideribus; opus igitur est tubis, oculisque armatis, quibus ea videas. Est fons, e quo non uti canis e Nilo, uti Diogenes manu, sed situlis aquam in profundo latitantem haurias. Id accurate Sagittarius perpendens, omnium doctrinarum fuit cupidissimus, quas suo desiderio cognovit conducibiles. Linguarum artiumque, quas in Scholis sibi reddiderat familiares, amorem nunquam deposuit, in id incumbens, ut illarum notitiæ singulis diebus accessiones fierent. Hebraicæ imprimis & consanguinearum culturae ingenti fuit deditus cupiditate, nullis parcens lucubrationibus, ut eam istarum consequeretur cognitionem, quæ fructuosæ divini codicis lectioni posset sufficere.

Ne-

MDCXXXVI.

Neque segniorem se præstitit in historiarum evolutionibus, quarum intelligentia apprime utilis censetur omnibus, qui ad Theologiæ cultum animum adjiciunt. Quid dicam, quæ cura, quæ sedulitate, quantis vigiliis Philosophiæ studuerit? Plurimi in aditu subsistentes atque atrio, primoribus tantum labris ejusmodi doctrinæ genus gustare solent, & extremis modo digitis attingere; Ille autem ipsa adyta ingressus, inexplebili cupidine istius profunditatem exhaustit, inque succum convertit atque sanguinem. Idque cum in finem, ut non modo convenientem in divinarum literarum tractatione ordinem servare, sed & eo feliciter Sophistarum sycophantias solvere valeret. Non alio ense in obruncando Goliathi capite imperterritus ille adolescens, David, usus esse legitur, quam quo adversarium devictum ante spoliaverat. Nec incertæ victoriæ spem milites possunt concipere, si istius armaturæ usum probe calleant, quam hostica phalanx in aliorum oppugnatione adhibere solet. Ea enim ratione omnes horum machinas salutariter possunt eludere, suisque telis illos prosternere. Cumque hæreticorum Principes non aliud armorum genus habeant, in quo plus ponant fiduciæ, quam quod in Philosophorum officinis est fabricatum; nemo cum illis feliciter potest congregari, nisi & eodem contra illos se munire valeat præsidio. Hujus autem qui sunt compotes, omnia illorum tela non impavidis tantum mentibus excipere, sed & summa in eosdem felicitate retorquere, tandemque adhibito Scripturæ S. gladio eos ita possunt conficere, ut se superatos esse vel turpi silentio fateri cogantur. Valeant igitur, valeant, inquam, qui Philosophiæ dogmata e Theologorum Scholis exulare jubent. Id si fieret, in eandem Ecclesia redigeretur miseriam, in quam olim Israeliticus incidit populus, cum hostium incursionibus premeretur, fabrilis nequaquam habens ministeria, a quibus armorum procuratio adversus tanta vitæ fortunarumque discrimina expectari potuisset. Quid est, quod DEUS optimus maximus Pauli potius, quam alius Apostolorum, opera in convertendis eruditissimarum gentium animis uri voluerit? Nihil inepti proferam, si dixerò, ideo id esse factum, quod humanarum scientiarum ille fuerit peritissimus, quarum cognitione reliquos caruisse constat. Et quovisquisque in Ecclesiæ Christianæ annalibus tam est hospes, quin cognoverit, quantum emolumentum e profanæ literaturæ notitia DEO sacratus ordo perceperit, quamque incredibile damnum ex ejusdem ignorantia in eum redundaverit? Profecto quotiescunque DEUS illius splendori tenebras offundi passus est, liberalium quoque artium lumen caligine submersum esse novimus. Revocate tantum vobis in memoriam proximæ barbariei sub impurissimis Monachis turpitudinem; Nonne simul religionis puritas pessimis contaminata est maculis? Nonne superstitionis humanæ deliria anteponebantur divinæ veritatis sapientiæ? Nonne plus admirationis in cœcutientibus stolidi popelli animis excitabant vanissimarum ineptiarum glaucomata, quam sacrarum Scripturarum dogmata? Imo, hisce neglectis, illa ubique gentium regnabant, pro divinis habita oraculis. Contra ea quæcunque DEUS Ecclesiæ statum floridissimum esse voluit, humanitatis quoque artibus elegantiae vigorem asseruit. Ejus rei superiorum temporum historiæ luculento esse possunt testimonio. Cum enim NUMEN benignissimum constituisset Megalandri Lutheri ministerio Romanorum Pontificum dispellere tenebras plusquam Cimmerias, & sanctissimi verbi sui lucem in Ecclesiæ Christianæ concionibus iterum accendere; nitore suo prius artium profanarum, ex orco quasi revocatarum, cultum restituit, atque literarum humanarum studia, quæ incultu atque socordia quam diutissime torpuerant, reflorescere jus sit. Terque igitur quaterque felix prædicandus est Sagittarius, quod sine humanarum scientiarum notitia divinæ sapientiæ considerationem noluerit suscipere. Ut autem eo salubrius illarum sibi conciliaret gratiam, Ducibus usus est Viris, propter omnifariæ eruditionis excellentiam in poli-

tiore orbe celeberrimis, Paulo nempe Slevogto, Johanne Michaelē Dilherro, Philippo Horstio, Daniele Stahlio, Johanne Zeifoldo, Philologiae cum sacrae tum profanae, ut & Philosophiae Doctoribus felicissimis, quorum *ἀρετῶν* eis admirabili auscultavit solertia. Multi in Academiis varios consumunt annos, vix ullam publicorum Praeceptorum sibi comparantes cognitionem, tantum abest, ut de eorum laboribus rationem possint reddere. Hos si rogites: ecquid hic vel ille praecedentium mensium decursu publice privatimque egerit? quae praecipua in Studioe juventutis commodum explicaverit? quam materiam publicis velitationibus examinandam proposuerit? Hos, inquam, ea si rogites, omnium ita rudes deprehenduntur, ac si alio sole calentem orbem incoluerint. Quid autem Sagittarius? Non tam nomine, quam re ipsa fuit Studiosus, cunctas laudatissimorum Professorum praelectiones tanta frequentans diligentia, ut major neque expectari neque optari potuerit. Profecto quaecumque illi sive publicis in auditoriis, sive privatos intra parietes, exponebant, non auribus tantum, sed & calamo excipiebat, excepta domi repetebat, repetita memoria fideli custodiebat, custodita facillimo reddebat ore, quotiescunque vel in conflictibus disputatoriis, vel in Praeceptorum tentaminibus, vel in familiarium colloquiorum exercitiis de iis differendi dabatur occasio. Unde factum est, ut singulis admirationi fuerit mirifica. In quibus praecipuo ponendus est loco excellentissimus *Dilherrus*, tum temporis Academiae illius optimae, postea vero Norimbergensis, quae & totius orthodoxae Ecclesiae decus incredibile. Quo enim iste fuit animi acumine, statim perspexit singulares Sagittarii nostri dotes, rebus magnis idoneas; cognovit & minime quotidianam multiplicis doctrinae cupidinem, cum morum venustate conjunctissimam. Ideo quicquid inaudita eruditionis laude, quicquid inusitata apud alios gratia, quicquid lectissimorum librorum copia, quicquid amoris infucati promptitudine valebat, nostro pollicebatur, talem saepenumero erga eum adhibens vocem: *Utere me & meis*; neque promittebat ea saltem, sed ipso etiam opere liberaliter praestabat, praeter innumera alia id quoque beneficii illi conferens, quod de gratisimis rebus duplici vice in publicis congressibus disputantem praesidio suo muniverit. Vidimus hucusque in liberalium artium palaestris versantem Sagittarium. Audiamus etiam, qualem in Theologorum Acroateriis se exhibuerit. Osi omnis eloquentiae flumine jam possem inundare, & de re gravissima quam optime dicere. Sed cum ea virtus e rivulis meis non possit effluere, id quoque agam pro ingenii mei modulo. Exsplendescerat eo tempore Salana celeberrima ejusmodi Theologiae Doctoribus, qui rutilantium instar siderum universum Ecclesiae orthodoxae orbem caelestis doctrinae radiis illustrabant, Johanne scilicet Majore, Johanne Gerharo, Johanne Himmelio & Salomone Glasio, quorum vel nuda nomina, ceu omnium titulorum praeconiis excellentiora, terae posteritatis soboles celebrabit. Quemadmodum vero iis nihil deerat, quod vastissima Theologicae Sapientiae amplitudo in ambitu suo possidet; ita etiam Noster omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in eo locavit, ut salutariter hauriret, quicquid ex uberrimis horum Gamalielum fluminibus promanabat. Noverat enim, quam noxium esset & periculosum, sine probatis Ducibus Theologiae studium aggredi. Qui Oceani fluctibus sine periti naucleri regimine navem suam committere audent, in scyllas facile & charybdes incidunt, cum praesentissimo naufragii discrimine, marinorum monstrorum certa futuri praeda. Parili modo qui absque ingenii Praeceptoris gubernatione rebus incumbunt Theologicis, aut monstrorum fiunt ludibrium, aut ipsi monstra pariunt in summam Ecclesiae per-

perniciem, ceu pessimorum hæreticorum exempla testari possunt. O felices, qui a tali temeritate cum Sagittario nostro absunt quam longissime. Quorum scientia singulis Christianis est necessaria, a teneris pueritiæ annis ille didicit, singulos dies, ut primum legendi facultatem adeptus est, sacrarum literarum lectione incipiens atque finiens. Quæ autem Theologum scire interest, e laudatis cognovit Doctoribus, quocumque illi præiverunt, laudabiliter secutus. Sive enim fidei articulorum seriem eleganti methodo enuclearent; sive libros Biblicos interpretandi artificium explicarent; sive antiquitatis Ecclesiasticæ singularia explanarent; sive hæreticæ multitudinis sophismata confutandi rationes demonstrarent; sive dubiarum quæstionum laqueos explicarent; sive in publicis eruditorum congressibus de magni momenti rebus disputarent; sive ad populum sacris e suggestibus dicendi modum declararent; sive alia in Studiosæ juventutis commodum propinarent, semper præsentem habuere Sagittarium, non somniculosum, sed adeo industrium, ut omnes in sui amorem, quia & admirationem pertraheret. Sicut enim quam plurimis præcipuorum commilitonum eruditionis palmam non dubiam modo faciebat, sed etiam præripiebat, majore enitescens laude, quam æquo animo illi ferre poterant; ita etiam Doctoribus voluptatem afferebat incredibilem, neque minorem aliis, quorum vel amicitia, vel patrocinio fruebatur. Erant, quibus Studiosæ juventutis ornamentum audiebat; Aliis Præceptorum gloria; omnibus autem ingens familiæ decus atque splendor lucidissimus. Horum aliqui felicem prædicabant Patrem, e cujus sanguine tam excellens prognatus fuerat filius. Imo ad eum, quasi adhuc in vivis existeret, ejusmodi verba dirigere videbantur: Salve eruditorum quondam lumen splendidissimum. Quod novus Phœnix e Phœnicis prodeat cineribus, veterum credidit superstitio. Nos citra ullius fabulæ vanitatem asserere non dubitamus, quod ipse revivixeris dudum mortuus, vel potius superstitem reliqueris filium tui simillimum. Hujus efficit virtus, ut mortem tuam moderatius feramus. Nam quicquid rerum egregiarum tenuisti, ille possidet. Ingenio tu multum valuisti, ille plurimum, eruditionis tuæ gloriam si non superans, tamen æquiparans, certe post breve spatium æquiparaturus. Eloquentiæ tuæ virtus atque decor in illo residet; Verba enim papavere atque sefamo sparsa reddit, & quicquid loquitur atque scribit, apes floribus atque venetare complere censeas. Honoris templa, in quibus non ultimam occupasti caveam, ipsi aperientur. Scholæ illius sunt cupidissimæ, quæ tibi plurima accepta referunt beneficia. Academiam exornabit, cui tuæ laudes fuere decori. Imo in illa Ecclesiæ conscendet culmina, ad quæ tu adspirare non potuisti. O te felicem. Nihil enim fortunatius illo potest esse Patre, cujus gloriam filius virtute antecellit. Colligi inde potest, quam acceptus omnibus fuerit Sagittarius. Quos supremi NUMINIS providentia arduarum rerum fastigio destinat, in minimarum administratione prius exercere solet. Sic nauta ante in tranquillis lacubus, portibus & littoribus navem agit, quam Oceani tempestatibus committat. Et nemo militum belli dux renunciatur, nisi aliquandiu gregarii aut centurionis partibus bene functus fuerit. Ita Noster non cursu aut saltu, sed gradibus ascendit ad Theologicæ dignitatis altitudinem. Summorumque Theologorum, Johannis Fœrsteri, Georgii Weinrichii, Christophori Helvici, Vincentii Schmuckii, Pauli Tarnovii, & aliorum secutus exemplum in pulverulento prius Scholarum statu, quam aut in Academica aut in Ecclesiastica luce est versatus, inepti populi sinisteritatem nequaquam curans, qui Scholasticæ pubis institutionem vilissimis laboribus annumerat. Dispiciebant Curiensis reipubl. Patres anno epochæ Christianæ

C

post

post millesimum & sexcentesium quadragesimo primo, quem Gymnasii sui Conrectorem constituerent; & statim Sagittarius, quem & Dilherri literæ & aliorum suffragia de meliore commendaverant, judicatus est dignissimus, cuius fidei tam utile negotium demandaretur. Cumque id X. Cal. Novembris hilariter suscepisset, dici non potest, quanta sollicitudine, quantis conaminibus, quanto omnium applausu gesserit. Siquidem concordia cum Collegis studio, mirifica juventutis commissa mentes formandi facilitate, incredibili erga Superiores modestia, magnaque singulis inserviendi promptudine, omnium animos ita sibi devinxit, ut illius opera atque consuetudine frui quam diutissime desideraverint. Verum talibus votis DEI optimi voluntas noluit subscribere. Nondum enim biennii spatium ibi ille compleverat, cum Jenam ad urbanæ Scholæ moderamen, decenti facta vocatione, redire juberetur. Quam ægre Curicenses in tam prope- rum recursum consenserint, quamque libenter eum ad amplioris provinciæ admi- nistrationem sibi retinuerint, inde potest intelligi, quod Ephori munia, Henrici Teubelii, cuius paternum in se amorem senserat, obitu vacuefacta, committere ei anno quarto & quinquagesimo voluerint. Cui desiderio nequaquam fuissent dediti, nisi talem in Scholastici muneris functione illum cognovissent, qui splen- didiori provinciæ laudabiliter præesse posset. Jenam autem anno quadragesimo tertio redux factus, IV. Cal. Septembris Scholæ fascēs tractare coepit, magnam si- bi existimationem promeritus. Apparuit profecto in ampla doctissimorum vi- rorum multitudine, ecquis esset Sagittarius, omnibus primarii Præceptoris par- tibus egregie satisfaciens. Quam tenero discipulos complexus est animo? Quas pro eorum salute sustinuit vigilias? Quanta hilaritate, quanta suavitate, quanta sedulitate illos exacuit, ut optimarum rerum studiis incumberent, primam pietati, modestiæ aliisque virtutibus, reliquas autem curas istis tribuentes artibus, quæ ab humanitate nomen acceperunt? Quam candido in Collegas fuit affectu? Quam dulcia diligentia, in poliendis discipulis adhibenda, non monita tantum, sed etiam exempla illis præbuit? Quam sedulo cavuit, ne discordiarum contentiones mu- tua istorum studia dirumperent? Neque Scholasticæ saltem, sed & Academicæ juventutis commodo studuit consulere. Cum enim mense Majo anni antea dicti quadragesimi tertii supremam Philosophiæ lauream, in simulque alios docendi pri- vilegia inibi esset consecutus, tali munere se indignum reputavit, nisi & re ipsa effi- ceret, quod publica auctoritate sibi concessum esse cognoscebat. Ideo quoad per ordinariæ Spartæ procurationem potuit, & privatos intra parietes lectissimo Studioforum numero multiplices exposuit materias, & triplici vice in publice con- certantium corona disputationis egit Præsidem. Sicut autem in Serenissimorum Nutritiorum aulis eminentissimi versabantur viri, quibus ob paternæ amicitia re- cordationem non parum erat acceptus; Ita etiam eruditionis virtutumque sua- rum fama iisdem atque aliis reddebatur commendatissimus. Unde factum est, cum D. Johannes Musæus ab Historiæ atque Poeticæ Professionis sparta ad The- ologicæ functionem progrediretur, ut Principes Serenissimi denominationi, ab inclyto Philosophorum ordine factæ, sine controversia adjicerent calculum atque istum vacuefacti muneris Professore, mense Augusto anni quadragesimi sexti, constituerent. Quod adeptus axioma, dici non potest, quam exornaverit. Mul- ti dignitates autumant non virtutum majorum stimulos, sed portus, ubi pingui o- tio delitescere liceat, & non ultra progredi. Horum Noster dissimillimus, acce- ptum munus theatrum judicavit, ubi se novum Roscium sisteret. DEI gloria & Academia ornamentum fuisse scopus, quem omnibus studiorum contentionibus præfixit, omnem horam perire credens, qua non aut meditaretur, aut legeret, aut diceret, aut scriberet. Quanta sedulitate, quanta humanitate lectiones cum publi- cas tum privatas obiit? Mirifica omnibus insuit dulcedo, ut loquenti mella pro- fluere

fluere viderentur. Quanta facilitate disputavit? Quis invenire poterat argutius? quis colligere nervosius? quis explicare venustius? quis vincere felicius? Singulis certe admirationi fuit sanitas & acumen ingenii. Facultatis Philosophicæ regimen repetita vice administravit Decanus tanta fide & circumspeditione, quanta esse solet, cum est præcipua. Alia etiam Academiæ tractans negotia, omnibus animi industriæque nervis contendit, ne aut studiorum honor, aut docentium dignitas, aut reipubl. literariæ bonum quid detrimenti caperet. Quid multa? Omnia eximii Professoris puncta tulit, & non Proceribus tantum civibusque Academicis fuit decori, sed exteris etiam non pauca ingenii monumenta consecravit. Quæ hætenus de Spartarum Scholasticarum & Academicæ procurationibus fuere dicta, non ita debent accipi, quod interea temporis rerum Theologicarum meditationes intermiserit. Nemini profecto ejus rei opinio in mentem veniat. Principis alicujus metropolin salutari, non semper recta ad illam contendunt via, sed in itinere etiam notatu digna considerant, & amicorum visitationibus negotiisque aliquid temporis tribuunt; Nihilominus præcipui scopi memores ita illum respiciunt, ut eo melius possint contingere. Idem de Nostro sentiendum esse judico. Cum enim principis sapientiæ aulam non tam adire, quam incolere gesserit; aliquandiu quidem in ipsa ad illam perfectione aliis studere rebus visus est; Nihil tamen secius propositi sui perpetuam retinuit memoriam, omnis diei partem istius relinqvens considerationibus. Quin &, quæ ab illo ablutere putabantur, ita moderatus est, ut in Theologiæ honorem vergerent. Neque summos Academiæ Nutritios ea Sagittarii diligentia latuit. Si quidem Serenissimus Princeps, Divus *Fridericus Wilhelmus*, Patriæ quondam Pater optimus maximus, literis ad Augustissimum Principem, Divum *Ernestum*, post præmaturum Principis juventutis, *Friderici Wilhelmi III.* obitum, horum Ducatum hæredem, de Sagittario a Scholastica ad Academicam Spartam vocando exaratis, talia addidit: *Perget modo Sagittarius sanctæ tractare studia; se illius in Theologicis negotiis operam suo tempore certo certius esse usurpaturum.* Quod sapientissimus Princeps tum temporis futurum esse divinavit, paucis annis post re ipsa contigit. Cum enim D. Enochus Himmelius ab Orlamundana Ephoria administratione, decenti modo invitatus, Cizam se conferret, optimi Principis judicio, eminentissimorumque Ministrorum suffragio Noster habitus est dignus, qui abeunti succederet. Factum id est mense Septembri anni quinquagesimi primi. Ante autem, quam Orlamundam peteret, impetrata a venerabili Theologorum Collegio potestate, pro consequendis Theologiæ supremis honoribus, in nonnulla capituli noni epistolæ ad Romanos commata lectionem instituit, quam sequentis anni Februario solemniter sub D. Johannis Musæi præsidio habita excepit disputatio, & demum mense Augusto Doctoris titulus ipsi non minus, quam Christiano Chemnitio, Georgio Berlichio & Justo Soeffingio, in festivissima panegyri collatus, in publicum præclaræ eruditionis eximieque virtutis testimonium. Consecutus autem & Spartam & nomen Theologi, summam adhibuit diligentiam, ut spem de se conceptam sustineret. Eam ob causam omnia vigili peregit studio, quæ demandata sibi esse cognoscebat, non concionibus tantum ad populum habendis, sed cæteris etiam negotiis, quæ Ordinis sancti capitibus conveniunt, insigniter deditus. Quid quod & iis in rebus, quas præter ordinem expediendas accepit, tam prudenter se gessit, tamque provide, ut a singulis laude magna efferri debuerit. In quibus non immerito commemoranda venit Scholæ Salfeldensis lustratio, Serenissimi jussu, ab eo laudabiliter anno quinto & quinquagesimo suscepta; Neque minus ædium sacrarum, quas funestissimum Teutoniæ bellum miserabiliter violaverat, reparatio, ad Principis mandatum in plurimis dioceseos Orlamundana locis, eo moderante, feliciter facta. Quid dicam, quæ industria effecerit, ut Ecclesiæ ministrorum viduis

XIIX. Sept.

XIX. Febr.

folamina ne deessent? Ideo non tantum Fisci, qui ab antecessore Himmelio habuit originem, Himmelianus ea de causa dictus, vigorem stabilivit, sed & novi auctor extitit, quem adhuc Sagittarianum nuncupant. Paucis complectar reliqua, omnium ita in se convertit animos, ut nihil magis optaverint, quam perpetua illius cura perfrui. Verum non adeo longinqua tanti boni possessio illis obtrigit. Sicut enim caeteris muneribus ostensus magis quam concessus videbatur Sagittarius; Ita & Orlamundani carere eo coacti sunt, dum uti vel maxime voluerunt. Cum enim omnibus in negotiis ita ille se gesserit, ut Serenissimus Princeps non potuerit non clementi in eum esse animo; NUMINE sic dirigente, factum est, ut hic consilia cum suis conferens, cui amplissima Superintendentis Generalis, Aulici Ecclesiasticae primarii & Hagio-Synedrii Assessoris Provincia, quam venerandus D. Martinus Caselius beate mortuus viduam reliquerat, committi posset, non alium praeficere ei voluerit, quam plurimis in rebus satis superque sibi cognitum Sagittarium. Quam Patriae Patris indulgentissimi erga se voluntatem cum praeter omnem spem & opinionem ille intellexisset, reputatu est facillimum, in quam gravem incidit sollicitudinem. Qua aliquantisper sublevatus, Principi obtemperare voluit in suscipiendo Ephori Generalis munere, modo Aulici Ecclesiasticae partes alii demandarentur; Nihil autem humillima tergiversatione cum efficeret, DEI fretus auxilio V. Id. Novembris anni quinquagesimi sexti tantae molis spartam humeris suis imponi passus est. Quanto omnium applausu, lingua mea balbutiens non valet exprimere. Laetabatur Princeps, Virum consecutus, cui animae suae committere curam, cujus opera fidei in Ecclesiae administratione uti posset; Gaudebant Aulae Optimates, quod tam animosus Nathan imperterrito Caselio succederet; Gratulabatur sibi Sacerdotum Ordo de Capitis adventu perquam hilari; Exultabant cives exoptatum nacti Praesulem; Orlamundani dolorem, quem ex illius discessu ceperant, ejusmodi leniebant fiducia, fore, ut in posterum Sagittarius in tam altum evehctus fastigium sibi usui esset incredibili. Ipsa etiam universa horum Ducatum Ecclesia venerabili induta habitu ad illum accedere videbatur, talia verba faciens: Quam me affecerit beati Caselii obitus, dicere nemo poterit. Quoad certe nihil de novi Antistitis successione audivi, in luctu jacui & squalore maximo. Cognito autem adventu tuo jucundissimo, omnem animi abjeci aegritudinem, non sperans modo, sed & confidens, talem te mihi futurum, qualem salutis meae cura desiderat. Tu pro incremento meo ages excubias. Tu lingua atque calamo filiis meis coelestium doctrinarum cupidinem excitabis. Tu Scholarum, quas gremium meum complectitur, saluti prospicies. Tu diutius mihi praeris, quam ullus Antecessorum tuorum praefuit. O me felicem! Neque ea Ecclesiae spes decollavit, ceu omnium testimonia calculo suo comprobant. Solis quidem calor semper haec sublunaria fovet & reficit; sed cum ad supremum caeli conscendit cacumen, tum radios spargit potentissimos, & omnia perficit, quae colonorum vota cupidissime expetunt. Parili ratione Noster in eo constitutus honorum apice, omnes eruditionis prudentiaeque vires in Ecclesiae emolumentum, cunctis plaudentibus, exercuit. De illis dicere aggrediens in campum venio, cujus amplitudini dimetiendae multi dies non sufficiunt. Commentarii certe res est recensio omnium, quae praesul noster supra triginta annorum spatium egregie gessit, non proletarii sermonis angustiae includenda. Paucorum commemoratio quamplurima cogitandi materiam suppeditabit, praesertim Auditoribus, qui optimam singulorum habent notitiam. Quibus literis ille floruerit, ex antea dictis licuit cognoscere. Thesaurus profecto fuit omnis doctrinae divitiis cumulatisimus, ut nihil fuerit tam abditum, quod invenire, nihil tam intricatum, quod expedire, nihil tam obscurum, quod illustrare non potuerit, Neque tantum eruditionis, sed etiam eloquentiae cla-

claritate fuit præstantissimus. Quem enim non cepit illius dicendi gravitas cum ingenti copulata dulcedine? Non Evangelii modo, sed legis etiam expositio Ecclesie Christiane est necessaria. Alteram qui negligit, veri Doctoris munere non rite fungitur. Utraque tamen suos habet limites, quos qui transiit, non leviter peccat; probe autem respiciens, omnes boni Pastoris numeros implere est dicendus. Quod si nullus unquam, Sagittarius omnino utriusque discrimine in sermonibus suis uti calluit. Terruit enim legis fulmine contumaces; metuculosos autem divinae misericordiae favonio recreavit. Quid autem profuisset tantae eruditionis facundiaeque titulus, nisi vitae sanctitas eum commendasset? Eruditio & probitas non semper eodem gaudent contubernio. Lingua & animus non raro variis modis disident. Multi nitidissimas scientias moribus collutulant turpissimis. Non pauci plus operæ impendant sermonis, quam vitae studio, atque veluti campanæ solo sonitu invitantes ad sacra, Pharisaorum more dicunt, quæ ipsi non faciunt, statuisque Mercurialibus similes eminus monstrant viam, quam ipsi pedibus non terunt, tantum abest, ut exemplo præcurrant. Ita se gerentes plus damni pariunt Ecclesie, quam commodi. De Sagittario autem valde ambigas, utrum excellentior fuerit in doctrina & eloquentia, an in pietate. Quod Democritus olim apud Diogenem Laertium monuit: λόγος ἔργου σκιή, h. e. sermo operis sit umbra; approbante veritate & ipsius Momi suffragio illi fuit familiarissimum; quippe qui non facienda saltem docuit, sed etiam docenda fecit, non tam sermone quam re ipsa Ecclesie Doctor. Quodque Gregorius Nazianzenus in epitaphio Basilii retulit: Oratio Basilii erat tonitru, quia vita ejus fulgur; Nostro etiam fuit optime congruum. Nam morum pietate veluti fulgurans Christianum egit Periclem, animosque suorum auditorum verbis e Spiritu S. officina depromtis, ceu fulmine quodam, potuit percellere. Ut autem illa animi probitas Ecclesie salutarior evaderet, prudentiae indigebat ministerio. Qua si pietas careat, non tam pietatis, quam improvidae simplicitatis nomine insigniri potest; aut si nimis aspera ejusmodi videatur dictio, coeca est, homini consimilis, qui oculis destituitur. Talis quidem ex hominum numero non debet eximi; Rectore tamen magis opus habet, quam aliis regendis, ne a via aberrant, idoneus. Eodem modo aliquem prudentia carentem pii quidem nomine non defraudabimus; Ecclesie autem bono cum posse invigilare, nolimus asserere. Quo mentis acumine Noster fuerit, e dictis abunde potest colligi. Non enim adeo felice successu juventutis studii potuisset absolvere, nisi illorum moderatricem habuisset prudentiam. Nec absque ea si fuisset, unanimi omnium applausu, Scholarum, Academiae, Ecclesieque negotiis alibi locorum fungi valuisset. Corporum oculi, crescentibus annis, hebescere solent; animorum vero acies plurimo rerum usu longe fit subtilior. Judicetis ergo velim, quantam Noster perspicacitatem in vegeta ætate constitutus ad muneri supremi administrationem attulerit, qui in juvenilibus annis tam acuto fuerat ingenio. Illa usus duce, non tantum in divini verbi expositione, sed & negotiorum procuratione fuit felicissimus. Cum ingenti hominum multitudine innumeras ob causas debuit agere, non plebejis modo & mediocribus, sed etiam eminenti honorum dignitate enitescantibus, quin & cum summis patriæ Principibus. Quantam multiplicium ingeniorum fuit diversitas? Quam volubiles plurimorum animi? Quanta igitur perspicacia habuit opus, ut sine divinae gloriae detrimento, salva etiam propria auctoritate, cuilibet apparere potuerit? Quos nudæ veritati locum daturus esse judicavit, sine verborum circuitionibus affatus est. Nonnunquam autem, ubi plus ponderis ea ratione se habiturum speravit, Nathanaem est imitatus, Davidis animum apologo ita constringentem, ut in semet ipse sententiam ferre sit coactus. Paucis complectar cætera: cum Apostolo singulorum moribus se attemperans, omnibus factus est omnia, ut omnino aliquos

D

fer-

servaret. Qvas pro Ecclesiæ salute sustinuit vigilias? Qvam fervida in S. Senatus conventu, quem Consistorium dicimus, cum Capitibus eminentissimis cæterisque membris, spectatæ in DEUM, Principes, patriamque fidei religione commendatissimis, iniit consilia, ut illius perennaret incolumitas? Qvam solícite in Serenissimorum conclavibus de consimili locutus est materia? Qvam anxie cum celeberrimis aliorum locorum Theologis iisdem de rebus & ore & literarum egit commercio? Qvam indoluit Ecclesiæ calamitatibus, diaboli percipiens malitiam in spargendis alibi erroneæ doctrinæ seminibus? Quanto laboravit studio, ne & in suæ diœceseos loca tale malum serperet? Qvam mascule scelerum restitit illecebris, quæ corruptelarum laqueis incautas mentes irretiunt? Qvam sedulo Sacerdotes ad eandem cohortatus est solertiam, quos inspectioni suæ NUMINIS providentia credidit? Qvam diligenti investigatione, susceptis ea de causa itineribus, scrutatus est, ecquæ muneris sui rationem illi haberent? Qvam flagranti in singulos fuit animo? Qvam amanter audiit vel miseriarum vexatos molestiis, vel de aliarum rerum scrupulis solícitos? Qvam alacria tollendi illa aperuit remedia? Qvam solerter anniversariis in Synodis, finitis de utilisima materia disputationibus, cum universo ordine de Ecclesiæ emolumento collocutus est? Quid multa? Cunctos optimi Præfulis explevit numeros, efficiens etiam, ut & urbis nostræ, & aliorum locorum templa nitenti, quem nunc habent, restituerentur. Qua autem animi contentione Ecclesiæ commodis consuluit; eadem & rei literariæ incremento fuit deditus. Non dicam, quæ facilitate plurimorum adfuerit desiderio, qui laudabilem in literarum cultu ponebant diligentiam, & vel consilio, vel pecuniariis subsidiis, vel alio studiorum genere ab illo juvari cupiebant. Complures certe multis in locis feliciter agunt superstites, qui post divinæ benignitatis commemorationem ferme unicum salutis suæ auctorem agnoscunt Sagittarium. Id vero tacitus præterire nequeo, quod incredibiliter de Gymnasii nostri augmento laboraverit. Ingens alumnorum, in primo & secundo ordine locum habentium, multitudo, magnæ auditorii unius angustia inclusa, olim conjungebatur, quibus & illorum damnis & præceptorum molestiis, intellectu est facillimum. Ejusmodi malo ut medicina fieret, effecit Sagittarius, primario discipulorum cœtui hoc ipsum, in quo jam versamur, Museum vindicans, atque secundo vetera relinquens sedilia. Ne autem illa Classium, quas vocamus, disjunctio Magistris labores pareret insuperabiles, quæ polluit auctoritate, impetravit facile, ut novus constitueretur Præceptor, cui Subconrectoris asseruerunt titulum. Cumque in istorum numero non paucos eis florere profectibus deprehenderet, qui altiorum disciplinarum auscultationibus viderentur idonei, in id incubuit, ut certis horis sigillatim instituerentur. Cui consilio non cæteris tantum Scholarchis amplissimis, sed & sancti Synedrii Proceribus inclytis annuentibus, novum constructum est acroaterium, quod *Publici* aut *selectæ classis* nomine adhuc venire solet. Quæ laborum diversitate ne nimium obruerentur Doctores pristini, extraordinarius est creatus, cui *Lectoris* nomen indiderunt. Quin & ipse Præful venerabilis non nihil hebdomadariæ doctrinæ, in pubis Scholasticæ gratiam enucleandæ, libenter suscepit, & eo usque summa exposuit industria, donec propter supremæ senectutis imbecillitates domi se continere est coactus. Quis satis referet, quantum Scholastica Bibliotheca illi debeat? Qvam piis precibus permoverit sanctissimæ recordationis Principem, *Fridericum Wilhelmum*, Patriæ Patrem indulgentissimum, ut munificentissimos ex ærario suo erogaret sumtus, non Præceptorum tantum recens creatorum sustentationi, sed & in Bibliothecæ hujus emolumentum impendendos? Quid quod eo etiam perduxerit Optimi hujus Principis animum, ut testamento reliquerit quatuor florenorum Misnensium millia, quæ & dilatando Scholæ publicæ ædificio & ad paranda Præceptoribus singulis habitacula adhiberentur? Nihil dicam, quam bene Supremi Scholarchæ partibus aliis in rebus

rebus nunquam non defunctus fuerit; quam provida cum cæteris Collegis Spectatissimis inierit consilia de procurandis Scholasticæ rei commodis, & avértendis iis, quæ illi discrimen afferre possent; Quam paterno Magistris omnibus adversus malevolorum injurias fuerit patrocinio; quam amabilibus monitis alumnos ad egregiæ laudis conamina inflamnaverit; quam sedulo omnem moverit lapidem, ut illi, post pietatis, modestiæ, aliarumque virtutum studia, iis incumbere literis, a quibus in patriam universam eximia proficiscuntur decora; quamque diligenter caverit, ne quorundam temeritas in reliquorum perniciem radices ageret. Pauperum quidem cura ad omnes Christianos pertinet; præcipua tamen inde ab Apostolorum ævo per cuncta cænæ antiquitatis tempora ad Ecclesiæ Antistites est relata. Quorum in numero fuere multi, quos incredibilis egenorum miserias sublevandi industria immortalibus extulit laudibus. Ad illos si velim beati Præfulis attexere nomen, rem omnium suffragio veritati maxime consonam sim conaturus. Ecquis enim adeo hospes his in terris est versatus, quin sæpenumero illius erga miseros benignitatem cognoverit? Non possum non adducere, quæ ea de re mihi innotuerint, cum juvenilibus in annis sub Musarum vexillo hic locorum militarem. Frequens certe de summa venerandi hujus viri pauperes juvandi promptitudine erat fama non tantum in plebis promiscuæ congressibus, sed etiam in ejusmodi virorum confesso, in quos fide omni dignos nulla absentatiuncularum cadere poterat suspicio. Aliis dicebatur afflictorum patronus imo pater. Alii affirmabant, quod ædes ejus commune miserorum asylum jure nominari possent. Alii cum Patriarcha Alexandrino, Johanne V. eum conferebant, cui erga inopes liberalitas Eleemosynarii peperit encomium. Alii dicta suo comprobantes calculo, addebant, quæ nemini non erant admirationi. De iisdem alibi etiam colloquentes audii, cum illius facta est mentio. Ex Academia autem huc reversus, ipse non raro potui perspicere, quæ antea fando tantum perceperam. Libertate nimirum donatus ad illius ædes sæpius conveniendi, nihil mentis habuissem, nisi ex variis collegissem indiciis, quam paterna erga paupertate vexatos fuerit animo. O quanta exulum, quanta viduarum, quanta pupillorum, quanta variis calamitatibus ad incitas redactorum fuit multitudo, quos innumeris cumulavit beneficiis? Neque ipse modo tam benignum illis se exhibuit; sed aliis etiam ad ejusdem rei studium calcar addidit. Animo mihi nunquam excidet, quam fervidus id e sanctis egerit suggestibus, cum in vicinia pestilentiæ malum non exiguam hominum copiam interficeret, & apud nos eæ decrescerent facultas, unde miserorum turba victum alias parare sibi consueverat. Valde illius peccustanta pungebat calamitas. Inde in copiosa hominum quamplurimorum, preces publicas tum temporis ardentissime frequentantium, concione Apostoli sententiam: *Estote communicantes necessitati sanctorum* (*Nehmet euch der heiltgen Nothdurfft an*) adeo tristibus & verbis & gestibus, lacrymis subinde largiter fluentibus, exposuit, ut tigride rigidiorem & filice duriores habuisset animum, qui commiserationis semina non concepisset. Quid non alibi tentavit, ut eorum miseriæ lenimina fierent? Vos appello, qui in Supremo Principis Senatu de terrarum nostrarum salute consilia inicitis saluberrima; Vos, qui pro Ecclesiæ commodis in sancto Synedrio agitis excubias; Vos, qui Serenissimorum Principum & Provinciales reditus provido dirigitis moderamine; Vos, qui Præfecturæ hujus jura graviter administratis; Vos, qui civium nostrorum curam laudabili geritis diligentia; Vos, inquam, appello, nonne tantam beati Præfulis de pauperum sustentatione cognovistis sollicitudinem, ut major esse nequaquam potuerit. Quam enim frequentes, quamque serias vobiscum ea de re habuit deliberationes? Nonne templum montanum, vetustate penitus collapsum, illo moderante, in ἀρραβὸς ἐγφοεῖν transiit, ne amplius graculis, noctuis & vespertilionibus præberet hospitium, sed

officina potius evaderet, in qua viva DEI templa formarentur? Nonne illius svasu menstrea eleemosynarum adhuc durans suscepta est collectio? Nonne multa alia, quibus recensendis temporis angustia non sufficit, illo auctore, in pauperum solatium sunt facta? Quomodo in publicorum munerum administratione Noster se gesserit, e dictis licuit intelligere. Brevibus jam explicem oportet, qualem Patrem familias se exhibuerit. Matrimonium inivit anno secundo & quadragesimo Curiae Variscorum cum lectissima virgine, Pauli Reinellii, Xenodochii ibidem Pastoris & venerandi Capituli Senioris gravissimi, filia natu maxima, quam adhuc DEI benignitate superstitem, ceu matronalis sanctimoniae exemplar omnes viduae non injuria debent respicere. Sicut autem de jucunda utriusque fortunae socii gratulari sibi potuit; Ita & singularem conjugii sui fecunditatem est expertus, quinque filiorum & sex filiarum factus pater, triginta trium nepotum neptiumque avus, atque unius pronepotis proavus. Quam tenero erga singulos fuit animo? Quas in salutari eorum educatione curas posuit? Quam providum, quam benignum erga generos atque nurus se praebuit socerum? Qua erga reliquam familiam usus est indulgentia? Quae continentiae, quae erga DEUM proximumque pietatis exempla praestitit omnibus? Quam domus ejus (Hieronymi ad Heliodorum de Episcopi alicujus aedibus verba usurpare mihi liceat) publicae disciplinae magistra fuit atque specula? Hactenus exposita qui paulo accuratius perpendet, dubio procul in eam veniet opinionem, quod nihil temporis laudatissimo Praefuli superfuerit, in librorum evolutionibus consumendum, nisi quibus ordinaria negotiorum procuratio carere minus potuerit. Percepturus autem, quam vigili manu atque animo varii generis volumina continue versaverit, quamque multa in Ecclesiae atque Reipubl. literariae commodum in lucem ediderit publicam, & in posterum edenda reliquerit, impossibilia me dicere autumabit. Sed cum omnia veritati optime respondeant, viri magni excellentia clarius representabitur. Laborum certe a prima pueritia fuit patientissimus. Annisque crescentibus, non aliam amavit requiem, quam ex bene transactorum negotiorum conscientia profectam. Perinde ut caeli corpora rotatu volvuntur perpetuo, & solis cursus sempiterni motus agilitate fit alacrior. Unde quicquid temporis tot laborum publicorum expeditio non consumebat, non alii rei magis, quam literarum meditationibus consecravit, somni etiam capiendi maxime parcus. Nihil jam afferam de annotationibus ad Arnoldi Clapmarii de Arcanis rerum publicarum libros ab eo editis; nihil de dissertationibus Academicis sub titulo Jenensis Otii in unum volumen ab eo redactis; nihil de animadversionibus Joh. Michaelis Dilherri in Canticum Canticorum ab eo evulgatis; nihil de Sacra Scriptura vernacula cum Viti Diterici summariis & Josephi Vierlingii in singulorum librorum capita praefationibus, ab eo usui publico redonata; nihil de aliis libellis in tenerae juventutis fructum ab eo diverso tempore compositis. Id autem omnino in memoriam est revocandum, quod inexplebili studio in Lutheri Scriptis ab interitu & oblivionis injuria vindicandis versatus fuerit. Agitetis modo, quanta industria hujus Megalandri Operibus, ipso curante, hic Altenburgi multo copiosius & distinctius, quam olim aut Wittebergae, aut Jenae, aut Islebii, editis, impendenda fuerit; quantam caetera desideraverint solertiam, quae adhuc in haeredum delitescunt scriniis, conspectu omnium digna, scilicet ejusdem Theandri epistolae in tres Tomos serie eleganti distributae; Lutherus innocens; Logica Sacra; Quaestiones Biblico-Historicae a mundo condito ad templum Salomonis, a templo Salomonis usque ad natum Christum, a nato Christo usque

usque ad ejus ascensionem, a Christi ascensione usque ad nostra tempora; Tractatus de sancta ignorantia; de numis bracteatis, ut & alia quamplurima. His certe deliciis ille totius vitæ amaritudines reddidit dulcissimas. His oblectationibus feniliū tædiorum molestias diluit. Ejusmodi rerum studia cum istis copulavit meditationibus, boni Theologi titulum quibus sibi promeruit. Ut autem illius lumen fieret splendidius, multiplices a prima infantia per omnem ætatem usque ad vitæ terminum sustinere debuit calamitates. Nihil enim aliud, quam varia miseriarum genera per tentationes, quæ cum cæteris mediis Theologum efficere dicuntur, Lutherum intellexisse, credimus. Quod si Christianus Crucianus, ut iterum venerabilis ille pater loqui amat, & nullus isto nomine gaudere potest, nisi afflictiones toleraverit quamplurimas; multo minus veri Theologi laude celebrabitur, qui in patientiæ gymnasio molestiarum disciplina non probe exercitatus est. Innumera morborum genera miserorum affligunt animos, qui salubria a Theologo expectant remedia. Nisi ergo teneat, quo sua vulnera curaverit medicamento, imprudentis Medici consimilis plus damni quam utilitatis ægritudini pariet. Inde NUMEN sapientissimum compluribus eos incommodis & difficultatibus afficit, quibus Ecclesiæ curam vult committere, quo circumspicius afflictorum quærimoniis respondere valeant. Hujus rei veritatem tot corroborant exempla, quot celebriorum Theologorum nomina antiquitas coluit, & nostra ætas adhuc veneratur. In illorum numero beatus Præsul si non præcipuum, a præcipuo tamen non longe remotum obtinuit locum. Quam variis enim adversæ fortunæ ludibriis ejus vita fuit exposita? Quibus tempestarum fluctuumque turbinibus miseriæ multiplices in eum irruerunt sæpissime? Admodum difficili partu in hanc lucem editus est Nicolaus Hunnius, Lubecensis Antistes & universæ Ecclesiæ Christianæ quondam lumen fulgidissimum. Si quidem castissima ejus genitrix diutino laboriosi puerperii nixu ad octavum usque diem miserabiliter conflictata, tandem DEO opitulante, præter omnem expectationem edidit filium, qui tam clarus evasit Theologus. Quam lacrymabilis Nostri in vitam fuit introitus? Quæ tum temporis vitæ discrimina subiit? Immortalis memoriæ Princeps, Johannes Fridericus, Saxoniae Elector magnanimus, cum aurei coloris in dorso cruce, insigni futurarum calamitatum ab eo toleratarum omnine, e matris provenit utero. Noster ipsam potius crucem, quam crucis effigiem, cum nasceretur, in hanc lucem attulit, moribundo quam viventi similior. Spiritum enim trahebat, sed prudentissimarum matronarum sagacitati vix ac ne vix dignoscendum. Leniter apertos habebat oculos, sed quasi in propinqua mortis somnum declinatuos. Tanta profecto nati pueruli fuit infirmitas, ut omnes vitæ illius spem abjicerent. DEUS autem, qui in Ecclesiæ salutem eum volebat manere superstitem, ostendebat, quid posset efficere, cum nulla salutis consilia inire posset hominum imbecillitas; Præter omnem enim opinionem e mortis faucibus quasi ereptum eis impertiebat viribus, ut denuo propemodum vivere inciperet. Neque eo tamen modo vitæ magis, quam multiplicis miseriæ generibus, ipsa morte molestioribus, concessus esse videbatur. Nam quid luctuosius accidere potest, quam in prima vitæ teneritate parentum orbari providentia? In quantas angustias tam infeliciū filiorum redigitur infantia? Quibus periculis eorum obruitur pueritia? Quid anxietatum istorum adolescentiæ est devorandum? Res meridiana luce clarior nullo eget testimonio. Quibus ita se habentibus, nemo non intelligit, quam duro vitæ initio & progressu Noster usus fuerit. In patre si quidem jaecturam fecit anno seculi hujus vigesimo primo, nondum quatuor anno-
XXI. April.
rum puerulus; matris autem cura privatus est biennio post, cum sextum curriculum sui annum nequaquam explevisset. Conjicite ergo, quæ afflictionum ferre debuerit onera, antequam ex ephebis excesserit, ea imprimis tempestate, qua truculenta Bellonæ rabies asperrimo furore tumultuabatur? Quas difficultatum molestias
XXV. Jun.
MDCXXIII.

lestias in literarum palæstris sustinuerit ob curtam rei pecuniariæ supellectilem ?
 Quod si enim & amplissimarum possessionum hæredibus plurima, quæ non pa-
 rum displicent, sunt toleranda, juxta Poetæ sententiam :

*Multa tulit fecitque puer, sudavit & alfit,
 qui velit optatam cursu contingere metam;*

Longe major profecto fortunæ injuria illos affligit, in quorum sinum aureus im-
 ber minime depluit. Quas, virilem ætatem auspicatus, in Scholasticarum provin-
 ciarum administrationibus exantlavit molestias ? Quas sensit ægritudines in Aca-
 demici muneris functione ? Quas tandem passus est injuriarum contumelias in
 Ecclesiasticæ dignitatis evectus apicem ? Cum diaboli enim tyrannide & impro-
 borum hominum malitia bellum gerunt, quicumque fideliter Ecclesiæ curant ne-
 gotia. Et quo sublimiore eminent potentia, pro quorum salute debent agere vi-
 giliis; eo majoribus premuntur periculis. Quanto sanctius igitur, quantoque
 alacrius optimus Præsul studuit divinæ voluntatis jussa exequi; tanto majora ter-
 giversantium odia cum variis calumniatorum machinis sibi accumulavit. In
 quantam incidit tristitiam ob tot Principum discessum, quibus quamplurima in-
 credibilis clementiæ pignora debuit ? Quanto moerore complurium Procerum
 profecutus est obitum, quorum vita Ecclesiæ pariter & Reipubl. fuit saluberrima ?
 Quam periculosus morbis sæpissime correptus est ? Quid amaritudinum suavissi-
 mi conjugii dulcedo ei peperit ? O quoties alia malorum genera in eum fecerunt
 impetum ? Certo certiora enim cognovit, quæ & sæpenumero in ore habuit, &
 in sui memoriam frequenter in aliorum albo inscripsit, quod DEUS bonum vi-
 rum non habeat in deliciis, sed experiatur, induret sibi que ipsum præparet. Sic-
 ut autem omnibus in malis invicti animi robur atque magnitudinem præ se tulit;
 Ita & de præsentissimo DEI auxilio nunquam non gratulari sibi potuit. Ille pue-
 rilis vitæ duritiem ei emollivit. Ille optimorum virorum patrocina ei conciliavit,
 quorum studio e magna rerum penuria potuit emergere. Ille malevolorum ei
 constructas sycophantias dissipavit. Ille inter innumera capitis discrimina eum
 iussit agere incolumem. Non possum non in memoriam nobis revocare, quod
 perpetua omnium recordatione est dignissimum. Primarium urbis nostræ tem-
 plum, a Pontificiis fundatoribus Bartholomæo consecratum, duas olim habuit tur-
 res, ea ferme constructas ratione, quam adhuc in duplici ædis Montanæ turri con-
 spicimus. Intra eas interjecta fuit templi porta, supra quam olim collocatum e-
 rat Bartholomæi simulacrum, anno superioris seculi vigesimo quinto a præter-
 eunte quodam molitore, per summum nefas amputato capite, turpiter violatum.
 Quam hominis malitiam DEUS tanta castigavit indignatione, ut conjux ejus pau-
 lo post foetum sine capite, & post hunc etiam caput solum pareret. Altera istarum
 turrium, Præsulis domui proxima, jam patrum ævo acceperat rimas calce iterum
 expletas. Autumno autem anni quinquagesimi octavi earum fissura præter opi-
 nionem major reddebatur. Et quanquam, nihil inde metuendum esse periculi,
 ejusmodi molium struendarum periti dictitabant; Principis tamen jussu paraban-
 tur omnia, quæ damni istius reparationi, post anni proxime futuri pascha suscipi-
 endæ, inservire poterant. Interea plurimi de Præsulis salute non parum erant so-
 liciti; multis subinde referentibus, quod ædes suas cum aliis in Johannea sitis mu-
 tare vellet. Illius etiam trium annorum filiulus ante Christi Natalitia aliquoties
 cristi ingemuit suspirio: Eheu nos miseros, turris ruina imminet! seu ut ipsius
 vernacula sonabant verba: *Das Gott erbarm / der Sturm fällt etn!* Quod
 cum venerabilis pater audiret, reliquam objurgabat sobolem, quod ex illorum o-
 retalia eum hausisse, sibi persvaderet. Idem puerulus XIX. & XX. Februarii,
 qui erant feriæ hebdomadis septima & prima, anni scilicet noni & quinquagesimi,
 ex incunabulis suis sæpius repetita suspirabat vice: *Ach wie flüchtig / ach wie nichtig;*
 quod

quod nos ita reddimus: heu a quam tenui filo hominum pendet incolumitas! Id cum Noster, e Museo ad coenam capiendam veniens, auribus ipse perciperet, sciscitansque, ecquid ista pusionem docuerit, e filia cognoscebat, quod ejusmodi cantione aliquando, ut somno ille sopiretur citius, usa fuerit. Campanula etiam, ad cubicali sui fenestram affixa, quasi a nonnemine moveretur, instante prima & quarta noctis Dominicae hora lenem edebat sonitum. Circa undecimam vero vespertinam vigesimi primi ejusdem Februarii, diei scilicet lunae, seu quod Christianorum sanctitati convenientius est vocabulum, feriae secundae accidebat, quod cuncti suis annalibus merito debent inferere. Omnia haecenus non e mulierularum ore, sed e beati Praesulis commemoratione, ejusdem manu consignata, fideliter retuli. Nihil meum est, nisi Latina dictio. Ut autem caeteris major habeatur fides, singula eo proponam ordine, quem ipse servavit; imo ipsum potius sua recensentem introducarn, nihil immutaturus nisi vernaculam illius in Latinam recensionem. Audita jam dicti diei vespertina septima, in templo ejusmodi fiebat strepitus, quem asserum duriter conjectorum collisio alioqui solet reddere. Autumans autem, adesse forsitan, qui paulo inhumanius fores pulsaret, mittebam, qui eas aperirent. Sed nemo reperiebatur. Cumque post coenam DEI benignitatem cantilena aliqua celebrarem, iterum tantus interstrepebat fragor, ut & fenestrae clausae tabulam repellerem, cogniturus, utrum forte nebulonum malitia ejusmodi turbas gigneret. Sed nihil nisi silentium apparebat. Paulo post aliarum rerum lapsus efficiebat stridorem; Inducebar tamen, ut crearem, mearum rhombos talem efficere susurrum. Tandem in Museum meum redux asserum projectionem in templo factam audire videbar; nihil autem id curans, concionis sequenti die e commate XV. capituli LII. Jesaiae & versu primo capituli LIII. habenda instituebam meditationes. Cumque filius meus natus maximus, Paulus Martinus, matris jussu veniret, rogatusque causam diceret: se mecum esse mansurum, ne pavore aliquo percelleret, o te miserum, respondebam, adversus lemures custodem; longe melius auxilium nobis Christianis a DEO nostro exhibetur. Ad genitricem vero rediturus cum ipse magnum ex alicujus rei casu proveniente fremitum perciperet, vides igitur, inquebam, me nullo lusum esse phantasmate. Cumque reversum mox ipse sequeretur, ancilla major, here, agebat, quid si turris collaberetur? addens: tenerae sobolis dixisse famulam, se lubenti animo pro me velle obire, modo mihi istius ruina mortem non afferret. Cui uxor, Petri, ait, forsitan es consimilis, qui multa verbis est pollicitus, re ipsa autem nihil praestitit. Quae disceptatio leni omnium risu finiebatur. Deinde cum in conclave meum me recepissem, precesque ad fenestram, e qua versus orientalem plagam datur prospectus, facerem, rei alicujus lapsu tanto illas turbabat tumultu, ut non minore metu quam indignatione percitus ad contiguae partis fenestram procurrerem, experturus, ecquid noctivagus tantarum molestiarum esset auctor. Sed quid tum accidebat? Tribus diversis vicibus lapides cum calce sabulo mixta non modo in templi tabulas, sed & in obversam plateae viam decidere audiebam. Quo cum oculos meos converterem, & summum turris cacumen se demittere, & ipsam turrim ingenti murmure terribilique fragore ita dissolvi conspiciebam, veluti linteorum convolutorum fieret expansio. Quantum horror me tum percutiebat? Metuebam profecto, ne innumera maximorum lapidum multitudo aedes nostras penitus obrueret, nosque in eis sepeliret. Sed Angelorum custodia omni interitu nos ita liberabat, ut ne aedificii quidem regula, neque atrii nostri domuncula, vix quinque cubitorum spatio a turri remota, aliquid detrimenti caperet. Et licet ingentia saxa terram sic concuterent, ut solo motus fremitu istius janua, sera pensili rupta, uncoque ferreo, cui illa erat applicata, e lignea columna extracto, aperiretur; nihil tamen damni ei erat illatum,

„ solo tegmine minutulo excepto, quod lapidum vehementia contuderat. Ma-
 „ gni quoque ponderis campana lapsu suo nihil damni neque ipsa, quantum
 „ poterat colligi, accepit, neque aliis intulit. Ruina tertio horæ undecimæ
 „ quadrante jam finito facta tantum pulverulentæ calcis disseminabat, ut ejus
 „ vestigia multis in locis postea cernerentur. In quo horrore cum familia &
 „ vicinis meis fuerim, conjectura aliqua cuilibet licet assequi. Ipse autem, qui
 „ oculis meis tam propinqua vitæ discrimina vidi, nullatenus neque lingua e-
 „ um efferre neque animo satis intelligere valeo. Inclytus Serenissimi Prin-
 „ cipis Cancellarius paulo post ad nos conveniebat. Idem amoris genus ex-
 „ hibebant nobis Collegæ mei dilectissimi cum bonis aliis compluribus. Qui-
 „ bus benevolentia erga nos testationibus nox ista usque ad secundam matu-
 „ tinam consumebatur. Post septimam vero sequentis diei horam in publica
 „ concione solemnes DEO agebamus gratias, Psalmum Davidis nonagesimum
 „ primum cum aliis hymnis eucharisticis modulantes. Talia optimi Præfulis
 „ verba quis non obstupescit? Quis sine animi commotione percipit? Cum
 „ vespere Matthiæ Apostoli anno supra millesimum & quingentesimum vi-
 „ gesimo nono Breslæ, metropoli Silesiæ, turris templi Elisabethani, tempesta-
 „ tum impetu convulsa, sine ulla ullius læsione esset delapsa, restauratam postea

Quomodo
 turris vicini
 pagi Saræ, hor-
 ribiliter mu-
 ltuantium
 ventorum im-
 petu confra-
 cta, sine ullo
 aut hominum
 aut ædificiorū
 damno. XIIX.
 Dec. M DC XII.
 collapsa fue-
 rit, tradit B. D.
 Abr. Svarinus,
 Ecclesiæ no-
 stræ Superin-
 tendens t. t.
 Generalis in
 der Wind und
 Wasserenthen.
 p. 93. sq.

tali ornarunt epigraphe: **MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS**: additis eti-
 am sequentibus lineolis:

*Callapsa est turris Siloe madefacta cruore;
 Pyramide hac nostra nemo cadente perit.
 Nam jussu Domini exceptam (cui gloria soli)
 Angelicæ molem deposuere manus.*

Nonne & nos parili modo DEI benignitatem prædicare possumus: **MIRA-
 BILIS IN ALTIS DOMINUS**? Absque illius enim gratia si fuisset, non
 Præfulis tantum sedes, sed & aliæ vicinæ domus cum omnibus illarum incolis
 tantæ molis vehementia penitus essent oppressæ. Verum DEI bonitas An-
 gelorum ministerio omnem vitæ fortunarumque perniciem ab illis clementer
 avertit. Adeoque repetita voce exclamemus oportet: **MIRABILIS IN
 ALTIS DOMINUS**; Ingeminantes quoque illud, quod inscriptionis instar
 nostræ turris iterum constructæ altitudini insculptum legitur: **GLORIA IN
 EXCELSIS DEO**: Nonne etiam luculenter inde demonstrari potest, quam
 carus Noster DEO optimo maximo fuerit, quantumque ejus apud illum præ-
 ces sanctissimæ valuerint. Illas enim non tantum instante tam feralis casus
 periculo, sed & alias frequenti fervidoque fudit pectore. Qua admonitis oc-
 casione de ultimo Theologicam facultatem consequendi medio, quod *Oratio-
 nem* esse B. Lutherus asseruit, brevibus adhuc agam est necesse. Omnis boni
 fons est, imo oceanus, **NUMEN** optimum. Ab illo proficiscitur, quicquid
 & veræ salutis commoda largitur & adversæ fortis discrimina propulsat. San-
 ctis autem uti debet precibus, quicunque illius benignitate frui desiderat. Pii
 enim hominis oratio per nubes ad ipsum DEI thronum penetrat, omnia secum
 ingenti reducens multitudine, quæ vitæ nostræ necessitatibus sunt salutaria.
 Quoque alacrius aliquis precum studio invigilat, eo certiora utriusque fortu-
 næ consequitur remedia. Complures & Biblicus codex & alia recensent vo-
 lumina, qui salubriter precandi artificium præ cæteris calluerunt. Illis non
 injuria beati Præfulis nomen conor addere. Profecto si quis ullo unquam
 tempore illius assiduæ utiliter studuit, venerabilis fuit Sagittarius, a prima
 pueritia usque ad extremæ vitæ terminum omnium rerum meditationes san-
 ctis temperans precibus, suisque viribus nequicquam tribuens. Non est,
 quod prolixis id ostendam descriptionibus. Paucorum commemoratio rem
 omnem

omnem reddet clarissimam. Precum nixus firmamento ætatis lubricæ flexiones ingenti morum transegit innocentia, atque non quotidiana eruditionis ornamenta sibi peperit. Precum beneficio magnorum virorum gratiæ se feliciter infinuavit. Precum ope consecutus est, quæ pauci solent accipere. Precum auxilio demandata sibi diversis temporibus munera in DEI gloriam rei que literariæ atque Ecclesiasticæ emolumentum laudabiliter administravit. Precum supplicis suorum salutem paterno consuluit animo. Precibusque debuit, quicquid boni ex DEI manibus per universæ vitæ curriculum adeptus est. Sicut autem precum pietate prospero actionum suarum successui solitus est prospicere; Ita & illarum levamine aut avertit, aut mitigavit atque superavit, quicquid adversæ sortis asperitas sæpenumero in illum molita est, quicquid etiam mali divina providentia ipsius humeris imposuit. Cum tenerrimæ ætatis puer præpropere morte non patris modo, sed matris etiam jacturam faceret, in summas conjectus miserias videbatur. Ad preces autem confugiens ejusmodi recreabatur solamine, quod in ipso mœnore non mediocriter efficiebat hilarem. Hisce enim gemitibus supremum NUMEN illum esse allocutum, concipiatis: O DEUS, in quas pueritia mea incidit solitudines? Patre defuncto, mater mihi erat solatio. Jam & illam miseram perdidit. Quid incipiam fugiamve, nescio. Quis vitæ meæ curam suscipiet? Perisse me, dicerem, nisi spes mea in tuo requiesceret amore. Tu orphanorum Pater mihi eris auxilio. Omni hominum destitutus adjumento, Te opitulante, in tantarum difficultatum multitudine magis agam feliciter, quam multi solent, qui felicissimi putantur. Osi. Sed me cohibeo, ne de gratia tua diffidere velle videar. Neque tum saltem adeo flagrantia effudit suspiria, sed & postmodum in vita continuavit reliqua, variis confirmatus documentis, probatiora afflictæ mentis non esse lenimina, quam quæ ex assiduo precum exercitio profluunt. Quid enim præbuit ei contra paupertatis aculeos remedia? devoti animi oratio. Quid arma ei suppeditavit adversus omnes hostium insidias? oratio. Quid varia vitæ discrimina a capite illius repulit? oratio. Quid ei a DEI optimi clementia adversus cujuslibet calamitatis impetum ipsiusque mortis horrorem impavidum impetravit animum? nullius laudis præconio sat efferenda oratio. Quibus ita comparatis, cum scilicet B. Præsul non assiduis tantum meditationibus plurimoque rerum usu egregiam divinæ sapientiæ notitiam sibi comparaverit, sed & varia malorum genera imperterritis sustinuerit pectore, precumque exercitia tam ardenti coluerit studio, quis *optimi Theologi* titulum ei non impertiet? Viri profecto summi & de CHRISTI Ecclesia meritisissimi egregio consensu illius nomen auro cedroque dignum magnis celebrarunt laudibus, in componendis ardui momenti controversiis plurimum istius tribuentes sententiæ. Tantæ existimationis testimonio nobis esse possunt epistolæ innumeræ, arduis de causis frequenter a compluribus Theologis ad eum exaratae; nec non publicæ luci reddita multorum monumenta, perhonorificam illius passim facientia mentionem. Comprobant id etiam principis Saxoniorum Theologorum, B. Jacobi Welleri, literæ, ad clarissimum virum, Johannem Sebastianum Mitternachtium, Gymnasii Gerani t. t. Rectorem, postea Cizensis aulæ Nathanem (qui specimen quoddam Philologicum divitiarum Evangelicarum illi non minus, quàm nostro dedicaverat) V. Febr. anni superioris sexagesimi tertii scriptæ. Sic enim vir summus in eis, *vidi, ait, & inscriptionem. Exosculatus sum amorem tuum, & gaudeo, me Theologo optime merenti Dn. Sagittario esse adjunctum.* Neque id injuria. Si quidem fidele illius studium Ecclesiæ orthodoxæ commoda præstitit quamplurima. Quodque Augustissimus Princeps, Augustus Lunenburgicus, quasi divinatione aliqua ei prædixit, fore scilicet, ut magnis aliquando Principibus salutaria exhiberet officia; mirifico singulorum applausu egregie factum est. Quis enim ignorat, quanta gratia Divus Fridericus Wilhelmus (qui

& post fata clementiam suam testaturus mille florenorum Misnenfium munus ei consecravit.) Divus Ernestus, Divus Fridericus, Principes incomparabiles, Patriæ Patres indulgentissimi, cum aliis Saxonæ Ducibus Serenissimis, eum complexi, quotiesque ipsius opera in lustranda & horum Ducatum Ecclesia & Academia Jenensi celeberrima usi fuerint? Quid multis? Altenburgum nostra sicut inclytam ejus famam grata prædicatione circumferet, ei que in gloriæ templo immortalæ statuet mnemosynon; Ita de illius obitu insolabiliter doleret, nisi NUMINIS supremi benignitate alium consecuta esset Præsulem, qui defuncti virtutes, plaudentibus bonis tantum non omnibus, incredibili repræsentat felicitate. BROKII certe adventus resarsit damna, quæ SAGITTARII peperit discessus. Brokii ad spectus sanavit vulnera, quæ Sagittarii recordatio nobis inflixit. Adeoque intelligimus, Deo optimo sempiternam persolvendam esse gratiam, quod & tam diu nobis concesserit Sagittarium, & in feliciter mortui locum talem suffecerit Successorem, qui proborum omnium desiderio multiplicis lætitiæ materiam mirabiliter comparat. Osi ille per multo plurium annorum spatium nostræ præsit Ecclesiæ, quam Sagittarii vigilantia de illius salute fuit sollicita. Habuit profecto illum longe diutius, quam ullum ex Antecessoribus retinere potuit. Vixit ergo, vixit, inquam, Sagittarius. Sed quid vixisse eum dico? Mortalitas ejus magis finita est, quam vita. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. In laudabili vivit (†) filio, paternarum virtutum hærede felicissimo, de Schola pariter & Ecclesia nostra præclare merito. Vivit in diligentia suæ monumentis, quorum claritas illi perpetuitatem conciliat. Vivit in tot tantisque rebus optime gestis, quibus se ab omni oblivionis injuria immortalitati dudum asseruit. Vivitque inter innumeras Angelorum beatorumque hominum myriades in saluberrimis CHRISTI amplexibus. Macta felicitate tali esto sanctissima anima. Nos variis jactamur fluctibus. Tu portum æternamque tranquillitatem. Aulam incolis, quam neque mors appetit, neque vita unquam deserit. Nos contra variis undique & ubique premimur periculis. Salve igitur beatissime Sagittari. Merita tua semper colemus & venerabimur. De virtutibus tuis aut sermo nobis erit aut cogitatio. Eadem liberis nepotibusque proponemus, ut isti rursus seræ posteritatis, si qua futura, soboli recenseant. In animis hominum annaliumque memoria semper ages incolumis. Tandem ad vos mea convertitur oratio, quorum præsentia hanc panegyriin condecoravit, Mæcenates, Patroni, Fautores atque Amici. Edidistis tam accepta promptitudine non vulgare testimonium, quod Divi Sagittarii memoria animis vestris minime exciderit. Meam quoque tenuitatem singulari affecistis beneficio, pro quo gratias vobis persolvo, quæ pia mente concipi possunt. Obsequia etiam & officia polliceor assidua. Precibus insuper a DEO contendo, velit omnes atque singulos certissimis ornare felicitatibus. Publica tranquillitas, in qua vivimus, sit perpetua, neque formidoloso annorum circuitu, neque sceleratorum hominum machinationibus evertatur. Floreat Serenissimus noster PRINCEPS in patriæ salutem quam diutissime, cum Matre, cum Fratre, cum Sororibus Serenissimis & universa Domo Saxonica potentissima. Vigeant eminentissimi Proceres, qui publicis invigilant commodis. Salva sint templa; perennent curiæ; vireat schola; affluant cujuslibet ædes omnibus fortunæ secundæ copiis. Donec post putrida mortalitatis tædia in beatorum choro gaudiis æternis perfruamur.

(†) Tale solatium (quod scilicet B. Præsul in valde laudabili viveret filio) nos non parum reficiebat, cum in splendida concione dicerem. Aliter autem res se habet, dum dicta typis exprimuntur. Siquidem interea temporis optimus ille Filius ad B. Patris amplexum ex hac mortalitate avocatus ingens sui desiderium bonis reliquit omnibus. Fuit

is *M. Paulus Martinus Sagittarius*, Ecclesiastes Altenburgensis atque S. Ducalis Synedrii Assessor gravissimus. Quo clariora optimi Praeceptoris beneficia mihi olim exhibuit, eo cupidior sum grati discipuli animum illius manibus significandi. Cumque jam alia ratione desiderio meo respondere nequeam, *ὡς ἐν ἴπῳ* brevisimis, quoad chartae angustia patietur, vitam ejus delineabo. Editus est in hanc lucem X. Nov. MDCXLV. Jenæ, nobilissimo Thuringiæ oppido, quod celeberrimæ Academiae præbet hospitium, a prima pueritia ductilis ingenii dotes bonæque; mentis ingenuitatem præ se ferens. Inde providissimi parentes summam adhibuerunt curam, ut optimarum rerum notitia quam diligentissime imbueretur. Prolixa foret domesticæ institutionis, magna industria factæ, commemoratio. Neque est, quod referam, quia felicitate in illustri Altenburgensium Lyceo fidelium præceptorum doctrinas multiplices imbiberit. Norunt id quamplurimi commilitonum, variis in locis Ecclesiæ pariter & reipublicæ laudabiliter inservientium. Imo testantur etiam, quos DEI benignitas adhuc servat superstites, Magistri inuitatæ eruditionis præconio aliosque feliciter instituendi dexteritate celeberrimi; scilicet *M. Christianus Funccius* & *M. Mich. Christianus Ludovici*, illustris Palæopyrgici tum temporis Rector atque Conrector, quorum hic, egregie functus aliquot Ecclesiæ nostræ dignitatibus, jam Serenissimo Saxoniae Duci Cizensi est a concionibus, confessionibus & consiliis Ecclesiasticis, Ecclesiæque per Episcopatum Numburgensem Superintendens; ille autem Gærliciensis Gymnasii Rector, Viri de re literaria & Ecclesiæ incremento meritisimi; neque minus *M. Christophorus Henricus Læberus*, qui Aulici Concionatoris spartam tum gerens simul Scholasticam juventutem in Classe superiore philosophicorum dogmatum cognitione impertiebat, ab eo autem tempore Theologus cordatissimus Orlamundanae Dioceseos Ecclesiæ singulari vigilantia præfuit. Singuli profecto luculenta reddunt testimonia, quam dulci morum innocentia, quam mirifica optimarum rerum cupidine juvenilem ætatem in schola nostra ille confecerit. Id credere detrectans, laudatissimi Funccii *Viales Altenburgenses* adeat, quæ asserui, fide magna corroborantes. Eximio autem virtutis doctrinaeque ornamento enitescens mense Novembri MDCLXIV. in illustrem Leucorem abiit, a magno Theologo, *D. Abrahamo Calovio*, ἀδελφός atque ἀσπίλος cooptatus. Quomodo ibi egerit, brevi recensione non potest exprimi. Omnes profecto diligentia numeros optimorum studiorum amassius egregie implevit, venerandi Patris expectationem non modo sustinens, sed etiam superans. Quicquid enim eruditionis præclaræ in auditoriis suis et publicis et privatis Philologi & Philosophi Academiae hujus inclytæ, quin & Theologi, omni laude celebrandi, studiosæ juventuti proponebant, ille flagrantissime arripuit, inque succum convertit atque sanguinem. Unde tanta eruditionis gloria effloruit, ut non modo in cathedra Philosophica disputationem primo Philologicam de Calendis Januariis, & deinde Ethico-Politicam, suo Marte elaboratas, præsidibus *M. Henrico Baumanno* t. t. Facult. Philos. Adjuncto & Decano, postea SS. Theolog. Doctore & Coburgensis Gymnasii Directore, atque *D. Wendelero* Moral. P. P. mensibus Januar. & Octob. MDCLXVI. sed etiam in Theologica adversus Hugonem Grotium theses Theologicas sub celeberrimo *Calovii* præsidio (qui in Respondentium indiculo, Tomo primo Bibliorum illustratorum præmisso, etiam Nostri nomen posuit) defendere, quin & XIX. Octobr. MDCLXVI. suprema Philosophiæ laurea, plaudentibus plurimis, condecorari potuerit. Posthæc circa ejusdem anni clausulam Patris jussu Jenam profectus eruditionis suæ telam studuit pertere, in consequenda uberiore Philologicarum & Philosophicarum rerum notitia consummatissimæ doctrinæ Viros, *Frischmuthium*, *Bosium*, *Posnerum*, *Gæzium* atque alios feliciter secutus. Plus ultra vero tendens auscultandis etiam Theologis, quorum inclytam famam immortalia de Ecclesia CHRISTI merita perpetuo celebrabunt, miram præstitit industriam, *Maseo* scilicet, *Niemanno* & imprimis *Bechmanno* ob summam in docendo perspicuitatem cum fide incredibili conjunctam, cujus contubernio quoque & convictu cum ingenti studiorum suorum comodo est usus. Egit etiam mense Martio MDCLXIX. in publica plurimorum applaudentium concione disputationis de jure naturæ præsidem, & longe plura ingenii excellentis specimina luci publicæ exposuisset, nisi opinione celerius ad Lycei nostri moderamen illinc esset avocatus. Postquam enim benemeritus illius Rector, *M. Petrus Hertelius*, Ecclesiæ schmœllensis Pastor & Dioceseos Altenburg. Adjunctus Primarius a Serenissimo Principe erat renunciatus, amplissimorum Patronorum suffragiis Noster judicabatur dignus, qui abiturienti succederet. Factum id est XII. Febr. MDCLXIX. plausu bonorum omnium singularissimo. Adco claram adeptus spartam

Ze 190 Th

tam, dici non potest, quantum exornaverit. Omnibus certe ingenii nervis egregie contendit, ut Patronorum de se expectationem tueretur, DEI gloriam & commissa Juventutis commodum cunctis actionibus suis scopum præficiens. Vixeram in discentium condiscipulatu per semestre tempus, cum ille suprema Scholæ munia caperet, atq; post supraquadriennii spatium ad pedes ejus sedere potui, multiplicibus edoctus testimoniis, quod optimi Præceptoris titulum promeritus fuerit. Quam singulari enim prudentia omnibus in negotiis usus est? Quam suaviter variarum doctrinarum mella nostris animis instillavit? Quam paterna indulgentia singulos est complexus, atq; eos omnium maxime, quos egregiarum rerum cupidissimos cognoscebat? Quam alacriter somniculosos exacuit, ne desidiam indormirent? Quam ingenti vigilantia a virtutum via deflectentes in ordinem redegit, vitia potius quam personas insectans? Quam eleganti calamo rarissimas materias eruditorum oculis sæpenumero consecravit? Quid multis? nihil reliqui fecit, quod impositæ spartæ amplitudo exigebat. Qua autem laude Scholastici regiminis administrationi præfuit; eadem & diversa Ecclesiæ nostræ gesit munera, constitutus M. Novemb. MDCLXXIX Diaconus & M. Jun. MDCLXXXIV. Archidiaconus, & tandem MDCLXXXV. Concionator Cathedralis (Stifts, Prediger) qui more apud nos recepto καὶ ἐξοχὴν Ecclesiastes dicitur. Præterea Serenissimi Principis indultu S. Synedrii Assessorem MDCLXXXVI. agere cœpit, consecutus etiam MDCLXXXIX. ob venerandi Patris senium & inde profectas imbecillitates Vicarii Ephori Generalis onera, quibus sub hilarem moderni Præfulis, Magnifici Brokii, adventum XXIIIX Mart. MDCXC. iterum liberatus est. Quanta fide quantoque studio tam varias provincias in Ecclesiæ ac rei literariæ commodum administraverit, nemo nostrum est, qui non recenti complectatur memoria. Omnium profecto rerum ingentem tenuit copiam, quæ istis non gerendis modo, sed exornandis etiam & amplificandis necessaria ducuntur. Floruit eximii prudentissimi animi dotibus & minime quotidiana variarum doctrinarum peritia; Polluit suavissimi oris eloquentia; Pietatis amantissimus vitæ sanctimonia repræsentavit, quæ verbis docuit; Laborumque patiens, quicquid temporis publicorum negotiorum procuratio relinqvebat, utilium librorum lectioni, & imprimis patriæ historiæ meditationibus tribuit. Dumque omnibus prodesse studuit, febri correptus est, quæ ante aliquot septimanas, nempe XXXI. Julii, horam ei attulit supremam. Quanto dolore inopinus ille discessus quamplurimos affecerit, creditu est difficillimum. Nihil dicam de jucunda latorum tristiumque socia, Coniuge dulcissima; Nihil de Matre venerabili, illius solamine contra afflictæ viduitatis molestias feliciter usâ; Nihil de unica filia dilectissima, hujusque marito exopratisimo, qui plusquam filiali affectu eum semper profecutus est; Nihil tandem de Collegis, cum quibus vixit conjunctissime. Civium vero ob illius discessum tristitiam non possum non adducere. Quoad urbs nostram mihi concessit hospitium, in multis jacturam fecit, quorum vita Ecclesiæ non minus quam reipublicæ valde fuit proficua. Non autem memini, tam multos de alicujus obitu adeo graviter dolere, atq; nuper, complures ingentem e præmaturis Nostri fatis cepisse mœstitiam, deprehendimus. Quos gemitus, cognita illius morte, ediderunt? Quam frequenti concursu illius cohonestarunt exequias? Quam acerbis fuderunt lacrymas, dum e rostris istius recolebatur memoria? Quæ sinceri affectus indicia adhuc significant, dum illius mentio injicitur? Imo Altenburgum nostra insolabiliter ejus feret damnus, nisi futurus sit, qui exhibeat, quæ ab illo ardentem expectavit. Perennem ab ejus calamo speravit vitam, quodque ille in *promisso Chronico* luci esset donaturus, quæ nigerrimis ignorantia cineribus sepulta hæctenus delituerunt. Nunc, illo defuncto, spe sua se excidisse, lugubriter dolet. Utinam sit, qui ab illo sudore multo conquisita typis committat. Id si fiet, non amplius, sibi mortuum esse Sagittarium, urbs nostra dicet, sed in doctissimis monumentis post fata habebit superstitem, & sera posteritas illius famam multis laudibus decantabit. Dab. Altenb. Cal. Octobr.

MDCXCIV.

W 17

MC

F.R. 65.

X 2920770

Z e
190

ORATIO PANEGYRICA,

quam
in
memoriam

OPTIMI quon

V

SUMME-REVERENTI

EXCELI

DN. JOH
CHRIS
SAGIT

SS. Theologiae D

per Ducatum Altenburgicu

Vigil

Supremi Aula

Sancti Synedrii Af

ECCLESIA

LITERARUM STUDI

X. Cal. Mar

primario illustris Pal

M. JOH. Müller

ALTENBURGI, Literis Richterianis.

